Резюмета на научни трудове на доц. д-р Станислава Стоянова за периода 2009 - понастоящем (след придобиване на научното звание „доцент”); за участие в конкурс за професор по 3.2. Психология (Психологически измервания), обявен в ДВ, бр. 88/08.10.2013 г.

В конкурса участвам с 48 публикации. От тях 5 са книги – монографии (индивидуални и колективни), учебници и учебни помагала (това са публикации с поредни номера 1, 2, 3, 4 и 5 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса); 25 са статии в научни списания и годишници (това са публикации с поредни номера 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 и 30 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса); 9 са статии в сборници от научни форуми (това са публикации с поредни номера 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 и 39 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса). Други 9 публикации са отзиви за книги (това са публикации с поредни номера 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47 и 48 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса) и техни резюмета няма да бъдат представени.

Ще представя работите си в седем тематични групи.

I КОНСТРУИРАНЕ НА СОБСТВЕНИ ВЪПРОСНИЦИ И ПРОВЕРКА НА ПСИХОМЕТРИЧНИТЕ ИМ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИ БЪЛГАРСКИ УСЛОВИЯ

[6]. Gergov, T. & Stoyanova, S. (2013). Sentimentality and Nostalgia in Elderly People: Psychometric Properties of a New Questionnaire. *Psychological Thought*, 6 (2), 358-375.

Създаден е нов въпросник (включва 14 айтема), измерващ сантименталност и носталгия при старите хора, който е базиран на скала Сантименталност от ревизирания личностен въпросник HEXACO (Lee & Ashton, 2013), на скала Сантименталност от Психологически въпросник за стилове на криминално мислене (PICTS на Walters, 2002; Walters & Geyer, 2005); на субскала Сантименталност от ревизиран въпросник за изследване на темперамента и характера (TCI-R на Cloninger, Svrakic, & Przybeck, 1993). Изследвани са 121 възрастни хора в България. Резултатите разкриват значението на миналото за старите хора. Въпросникът има добри психометрични свойства. Извлечени са 4 фактора – Миналите емоции продължават в настоящето; Носталгия за миналото; Сантиментална компенсация; и собственото минало, възприемано от другите. Сравнението на средните стойности по факторите, разделени на броя айтеми във фактор показва, че носталгията за миналото е най-силно изразена сред старите хора, следвана от преживявания свързани с това как другите хора възприемат миналото на индивида; миналите емоции продължават в настоящето и опити за сантиментална компенсация на минали негативни постъпки.

[38]. Stoyanova, S., Eylem, O., Veskioja, B., McDermott, E., Bozhilov, D., Slavov, S. & Voetmann, K. (2010). Attitudes towards and social represenations of young people. In: Slavchov, B. & Lazarova, E. (Eds), *"Social Cognition in Action". Book with publications from the European Summer School "Social Cognition" 17th-24th July 2010* (pp. 59-67). Blagoevgrad.

Представена е програма за изследване на нагласи и социални репрезентации за младите хора. Посочени са дефиниции ма млади хора в различни научни публикации, както и концепции за нагласите и социалните репрезентации. Описано е създаването на въпросник за изследване на нагласите към младите хора от 13 до 25 годишна възраст,

основан на концепцията на Фишбайн и Айзен, както и на кодировъчна матрица за контент анализ на медийни публикации, свързани с младите хора и проверката на надеждността на кодирането сред екип от изследователи от България, Кипър/Великобритания, Ирландия, Естония и Дания.

Тази публикация намира своето продължение в публикации с номера 18, 20 и 36 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса.

[20]. Stoyanova, S. (2011). Attitudes towards Young People in Bulgaria. *Psychology*, 2 (7), 669-673.

Изследвани са стереотипите и нагласите към младите хора от 13 до 25 години в България чрез собствен въпросник, конструиран от екип от седем психолози под ръководството на Ст. Стоянова, на базата на концепцията на Фишбейн и Айзен. Също така е приложен и контент анализ на публикации във вестниците „Сега” и „Телеграф” през септември 2010 г. относно образът на младите хора, представян от българските медии. Преобладаваха благоприятни нагласи към младите хора сред изследваните лица и положителен образ на младите хора в медиите. По-удовлетворените от настоящия си живот хора проявяват по-позитивни нагласи към младите хора.

[31]. Stoyanova, S. (2013). Career motivational types combining private and professional life. В: Сборник научни доклади от международната конференция "Психологическа интервенция и превенция на конфликта при съчетаване на семейния и професионалния живот" 19-20 Септември 2013, София, (Съст.) А. Русинова-Христова и Й. Зографова. София: Емайви консулт, 89-97.

Вместо традиционния подход съчетаването между личен и професионален живот да се разглежда във връзка с личностни типове А и Б, са изследвани със собствен въпросник (конструиран от Б. Славчов и Ст. Стоянова, 2007) три типа кариерна мотивация, определени от Б. Моузес – Търсещи автентичност, Търсещи жизнен стил и Кариеристи. Най-честият тип кариерна мотивация са Търсещите автентичност (работата би трябвало да съответства на собствените предпочитания), следвани от Търсещите жизнен стил (личният живот е много по-важен от работата) и накрая – Кариеристите (напредването в работата е най-важно). Кариеристи най-често са по-младите и по-необразовани изследвани лица с по-кратък трудов стаж. Търсещите автентичност са сред по-възрастните и по-образованите. Налице са и професионални различия - продавачи и техници по-често са търсещи жизнен стил в сравнение със счетоводителите.

II АДАПТИРАНЕ НА ВЪПРОСНИЦИ ПРИ БЪЛГАРСКИ УСЛОВИЯ

[3]. Stoyanova, S. (2010). *Emotional Intelligence-Measurement and Related Constructs. Adaptation of a questionnaire*. Saarbrucken: Lambert Academic Publishing.

Това е индивидуална монография, издадена в Германия.

Тази книга представя българската адаптация на въпросника SREIT (Schute et al., 1998), измерващ емоционалната интелигентност, с извадка, съставена главно от студенти (N=724).

Факторната му структура е извлечена на два етапа по метода на главните компоненти, експлораторен факторен анализ: а) три фактора, извлечени от данните през 2007 г. (Мотивация за преодоляване на трудности; Споделяне на позитивни емоции и оптимизъм; Разпознаване на емоции и емпатия); и б) четири фактора, извлечени от данните през 2009 г. (Споделяне на емоции и емпатия; Мотивация за преодоляване на трудности и оптимизъм; Разпознаване на невербалното изражение на емоциите на другите хора; Разпознаване на своите емоции и самоконтрол). Въпросникът и неговите субскали притежават добра вътрешна консистентност (Cronbach’s $\alpha>0,7$ за всяка субскала при четири-факторното решение и Cronbach’s $\alpha>0,6$ за всяка субскала при три-факторното решение.

Валидността на SREIT е подкрепена от данни, получени от прилагането на други самооценъчни въпросници: въпросник на Колб за стилове на учене, адаптиран в България от А. Пожарлиев (2002); Въпросник на Паспаланов и Щетински (1985), измерващ потребността от постижения, със субскали персистентност, организация на времето, надситуативна ориентация, емоционално манифестиране на отношението към задачата, делова ориентация и ориентация към висок стандарт в изпълнението; Упражнение „Парти” на Бойл, основаващо се на въпросника на Холанд за професионални интереси, публикувано в България от Д. Василев и Я. Мерджанова (2003); въпросник на Андре, измерващ емоционалната интелигентност, нагласата към себе си, отношението към другите хора и отношението към живота, публикуван в България от М. Алгафари (2006); въпросник на Бъс-Дюрки със субскали, измерващи различни видове агресия и враждебност, публикуван в България от И. Карагьозов (1996; 2004), Д. Батоева, Т. Попов и Е. Драголова (2006), Р. Манчева (2006); въпросник, измерващ оптимизма и негативните очаквания на М. Радославова и А. Величков (1993, 2005); въпросник на Мехрабиян и Епщайн, измерващ емпатия, адаптиран в България от С. Стоянова (2008); чек-листа на стреса за стресиращи събития през последните 6 месеца (Конов, 2002; Кръстев и Цъклева, 1999; Wilkinson, 2007).

Някои социално-демографски различия (по пол, възраст, образователно равнище) също са посочени.

Части от монографията са разгледани много по-подробно в източници 19 и 39 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса.

[19]. Stoyanova, S. (2011). Emotional intelligence and personality constructs. *Romanian Journal of School Psychology*, 4 (8), 57-75.

Представени са корелациите между резултатите по теста на Шуте и съавтори, измерващ емоционална интелигентност и резултатите по няколко други теста, измерващи емоционална интелигентност, нагласи към себе си, нагласи към другите, нагласи към живота, стилове на учене, негативни очаквания и стрес в България. Изследваните лица са предимно студенти. Установени са някои различия по пол и поредност на раждане по емоционалната интелигентност, но не бяха установени значими различия в емоционалната интелигентност по академичен успех. Жените проявяват по-висока емоционална интелигентност поради по-силно изразената им способност за споделяне на емоции и емпатия, както и по-силната им мотивация за преодоляване на трудности и оптимизъм. Второто дете в семейството изразява най-слаба мотивация за преодоляване на трудности и оптимизъм, в сравнение с първото или единственото дете в семейство. Личностни променливи (като равнище на стрес след преживени стресиращи събития през последната половин година, нагласа към себе си като индикатор на самооценка и себеуважение, оптимистичните нагласи към живота и негативните очаквания) са по-силно свързани с емоционалната интелигентност, отколкото променливи, свързани с представянето (като предпочитанието от студентите на определен стил на учене, себеотчет за постиженията в университета). Измерваната променлива, свързана с взаимоотношенията (отношението на студентите към другите хора) е също силно свързана с емоционалната интелигентност.

[39]. Stoyanova, S. (2010). Validation of a test measuring the emotional intelligence. *Bulgarian Journal of Psychology*, 1-4, 791-804.

Описани са крайни резултати от процедурата по адаптиране в България на тест за емоционална интелигентност на Шуте и съавтори. Представени са данни от факторен анализ, проверка на надеждност, извлечени са норми. Относно валидността на методиката, посочени са корелации с други тестове, измерващи емоционална интелигентност, емпатия, потребност от постижения, оптимизъм, агресивност, професионални интереси.

[10]. Стоянова, С., Савова, С. и Иванчев, Н. (2013). Психометрични характеристики при българската адаптация на скала „Лъжа” от въпросника за защитни стилове на М. Бонд. Psychological Thought, 6 (1), 140-152.

Тази статия представя резултатите от българската адаптация на скала „Лъжа” от въпросника на М. Бонд, измерващ защитни стилове и защитни механизми. Изследвани са 994 лица, от 15 до 56 години. Всички айтеми имат оптимална трудност, добра дискриминативна мощност. Потвърждава се оригиналната факторна структура на скалата. Надеждността й като вътрешна консистентност и по метода тест-ретест е приемлива. Изведени са норми по скалата и тъй като не се установяват значими различия между отделни социални категории лица по бала им по скалата, то не се налага нормиране за различните социални категории. По отговорите на отделни айтеми са установени значими различия по пол, възрастови подгрупи, семейно положение,

занимание, които различия са по посока на очакванията съгласно резултатите на някои автори, прилагали други скали, измерващи социална желателност.

[15]. Стоянова, С. и Методиева, М. (2012). Защитни механизми и приемане на другите - адаптиране на въпросник, измерващ четири защитни механизма. Годишник по психология, 3 (3), 114-142.

Изследвани са корелациите между четири защитни механизми (отрицание, формиране на реакция, проекция и компенсация), приемането на другите хора и чувството за приетост от другите. Защитните механизми са изследвани с въпросник на Е. Жилина (основан на въпросника на Плутчик) и са представени психометричните свойства на този въпросник в България. Потвърдена е неговата четирифакторна структура. Приемането на другите хора и чувството за приетост от другите са измерени със скалите на У. Фей. Резултатите показват, че защитните механизми са свързани с приемането на другите хора, като корелацията е положителна за някои защитни механизми (отрицание) и е негативна за други защитни механизми (формиране на реакция и проекция). Прилагането на проекцията е свързано и с по-често прилагане на формирането на реакция. Прилагането на отрицание усилва чувството за приетост от другите, а прилагането на проекция го отслабва. Компенсацията не корелира с приемането на другите и чувството за приетост от другите.

[35]. Пенева, И. и Стоянова, С. (2011). Адаптация на скалата на М. Розенберг за изследване на глобалната самооценка. В сб. Приложна психология и социална практика. Том II. Под ред. Герчева-Несторова, Г., Варна: УИ ВСУ "Черноризец Храбър", 117-128.

Адаптирана е скалата на М. Розенберг за изследване на глобалната самооценка, като са извлечени два фактора –Самоподценяване и Самоуважение. Определена е надеждността на методиката чрез тест-ретест и анализ на вътрешната консистентност. Валидността на методиката е проверена чрез корелирането на резултатите по нея с балове по емоционална интелигентност, потребност от постижение, академична мотивация, локализация на контрола и невротизъм; както и с намирането на значими междугрупови различия по пол, курс, местоживеене (големина на населеното място). Извлечени са норми във вид на средно аритметична и стандартно отклонение.

III КОМПЮТРИЗИРАНО ТЕСТИРАНЕ

[22]. Стоянова, С. (2011). Психолого-педагогически проблеми на компютърно базираното обучение. Годишник по психология, 2 (2), 138-159.

Описват се цели на използване на компютрите в обучението, предимствата и недостатъците на обучението чрез Интернет, негативното и положителното влияние на компютрите върху здравето и социалния живот, възможности за използване на Интернет за научни изследвания.

Следващите публикации в тази част представят данни за компютризирани изследвания на студенти (това са публикации с поредни номера 12, 24, 25 и 30 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса) и спортисти (това са публикации с поредни номера 11 и 32 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса).

[12]. Савова, С. и Стоянова, С. (2012). Самореализацията на студенти като самоактуализация, механично-технически способности и адаптираност към учебния процес. Psychological Thought, 5 (2), 150-165.

Тази статия представя различни аспекти на самореализацията – свързани със здравословния статус, със самоактуализацията, с някои умения и способности (специално механично-техническите), със самоопределението и с адаптацията и професионалната самореализация на студенти. Бяха проведени три изследвания в периода 2011-2012 в България. 73 студенти бяха изследвани относно тяхната потребност от самоактуализация чрез модификация на скала от въпросника за потребности на Г. Герчева-Несторова, базиран на теорията на А. Маслоу. Повече от половината от тях се стремят към самоактуализация в средна и висока степен. 55 студенти бяха изследвани чрез МТА – компютризирана методика за изследване на механично-технически способности, част от Виенската тестова система. Ниските и средните резултати преобладаваха. 42 студенти бяха изследвани относно тяхната адаптация към учебния процес. 1/3 от отговорите им индикираха тяхната не добра адаптираност в учебния процес, отнасяща се до тяхната професионална самореализация (нежелана специалност, проблеми с изпитите и с преподавателите, липса на желание за учене). Удовлетворените студенти, които изучават желана специалност, са по-добре адаптирани. Повече от половината от студентите в тази извадка се стремят към професионална самореализация чрез изучаваната от тях специалност, независимоот първоначалната им професионална ориентация.

[24]. Кръстев, Л., Стоянова, С. и Мутафова, М. (2010). Личностни характеристики на студенти по психология (екстраверсия, съвестност, съвместимост, грижовност). Годишник по психология. 1 (1), 92-107.

Изследвани са личностни характеристики на студенти по психология (екстраверсия, съвестност, съвместимост, грижовност) чрез компютризиран тест 4DPI, част от Виенска тестова система. Резултатите показват, че изследваните студенти проявяват склонност да се грижат за другите хора, изявена социабилност, силно изразена екстраверсия, съвместимост при екипна работа и добросъвестност (на тях може да се разчита). Екстраверсията корелира със съвестност и социабилност.

[25]. Стоянова, С. (2010). Поемане на риск от студенти по психология при задачи с ниска личностна ценност. Годишник по психология. 1 (1), 261-312.

Изследва се готовността на студенти да поемат риск чрез компютризираната тестова методика RISIKO, която е част от Виенска тестова система. Изследваните, които са по-склонни да поемат риск, проявяват достатъчно способности работят бързо при поставена задача, но им е много трудно при внезапна промяна на условията на работа и последователността от необходими действия. Те не се повлияват силно от постигнатите успехи или провали, като избраното ниво на риск обикновено води до ефикасни резултати при тях. С напредването на възрастта все по-силно се повлияват от постигнати успехи или провали и по-слабо са склонни да рискуват. Повечето изследвани предпочитат да използват ригидни поведенчески стратегии дори при промяна на условията на задачата. Използвани са такива стратегии, които поддържат постигнати вече минимални стандарти на успех, така че изследваните по-скоро се стремят да избегнат провал, когато изпълняват задача с ниска личностна ценност.

[30]. Stoyanova, S. (2009). Psychological Analysis of the Peripheral Perception as a Term of the Teaching Method Suggestopedia.*Language, Individual & Society*, 3 (1), 328-350.

Описан е накратко сугестопедичният метод на преподаване. Изследвано е периферното възприятие (един от основните термини в сугестопедията) при студенти чрез компютризирана методика PP от Виенска тестова система. Сравнено е периферното зрително възприятие при две групи – едната е изследвана в присъствието на добре познати им хора, сред които се чувстват приети. Другите лица са изследвани в присъствието на непознати за тях хора. Резултатите показват тенденция за по-точно и по-бързо възприемане на периферна информация в групата сред познатите хора, при които се чувстват приети.

[11]. Станкова, К., Стоянова, С. и Деливерска, Е. (2012). Емоционална лабилност и точност на преценката при спортисти. Спорт и наука, 5, 261-267.

Тази статия представя някои резултати по проект „Модели на психо-функционални изследвания в спорта”. Изследвани са 31 спортисти от пет вида спорт (таекуон-до, тенис на корт, биатлон, хандбал и футбол) с помощта на две компютризирани тестови методики (LVT и GESTA от Vienna Test System), както и със

скала Невротизъм от личностния въпросник на Айзенк. Хипотезата, която гласи, че емоционално стабилните спортисти преценяват по-точно стимули за по-кратко време на възприемане, беше доказана. Емоционално нестабилните спортисти, състезателите от колективни (отборни спортове) и регионалните състезатели възприемат по-цялостно ситуацията, без много детайли (зависими от полето). Спортистите по бойни спортове като таекуон-до, които са и национални състезатели, възприемаха много подробности в ситуация и реагираха най-бързо на стимулите в ситуацията.

[32]. Петрова, К. и Стоянова, С. (2013). Когнитивна обработка на информацията от спортуващи. В сб. Личност. Мотивация. Спорт. XVIII научна конференция. (Под ред.) Т. Янчева. София: НСА „Васил Левски”, под печат.

Изследвани са национални и регионални спортни състезатели от пет вида спорт (таекуон-до, тенис, биатлон, хандбал, футбол) с три компютризирани методики (PP, 2D, AHA) от Виенската тестова система. Резултатите показват, че практикуващите индивидуални спортове са най-рефлексивни. Спортуващите единоборства са с най-добра ориентация в пространството, както и най-решителни и най-импулсивни, но са склонни да си поставят по-нереалистични цели (да се подценяват).

IV ПРИЛАГАНЕ НА КОНТЕНТ АНАЛИЗ И МЕТА АНАЛИЗ

[7]. Стоянова, С. (2013). Мета-анализ на спортни интереси към игри с топка при ученици в България. Годишник по психология, 3 (3), 220-238, под печат.

Контент анализ на някои медийни публикации (в два вестника през 2009 г. по данни на Л. Тошева, 2010, както и собствен контент анализ на публикации в два вестника през 2010 г.), свързани със спорта, разкрива кои са често представяните видове спорт в български медии – футбол, тенис, волейбол, баскетбол и др. Мета анализ на шест статии относно спортни интереси на ученици в началното и средното училище в България по модела на фиксираните ефекти (Fixed-Effects Model) и по модела на случайните ефекти (Random-Effects Model) показва, че техните интереси съответстват на медийните репрезентации на популярни видове спорт, както и че интересите на учениците към футбол предсказват интереси към други спортни игри с топка (баскетбол, волейбол и тенис). Изучаването на взаимовръзката между спортните интереси към отделните видове спортове, особено при ученици, би могло да послужи за повишаване на мотивацията за спортни занимания и насочване към допълнителни видове спортове, които кореспондират на проявили се спортни интереси. Проучването на взаимовръзката между отделни видове спортни интереси може да спомогне за насочването към спортни занимания и информираност за отделни видове спортове, особено при широко популяризираните отборни спортове с топка.

[18]. Stoyanova, S. (2012). Media Representations of Youth Violence in Bulgaria. *Europe's Journal of Psychology*, 8(1), pp. 49-73.

Представено е изследване на медийните репрезентации за насилието сред младите хора. Начинът, по който медията представя младото поколение, отразява и повлиява развитието на идентичността чрез нагласите на младежта и обществото към младите хора. По тази тема в България не са провеждани предишни изследвания, но такива са провеждани в някои други държави (включително САЩ и Австралия) и те разкриват двойствен образ за младите хора с важно наблягане на насилието като част от живота на младите хора. 159 статии във вестници относно младите хора от броевете от септември 2010 на българските вестници „Телеграф” и „Сега” бяха кодирани. 21,4% от статиите, посветени на младите хора, разглеждат темата за насилието. Младите хора като извършващи насилствен акт или като жертви на насилие са описвани с някои неутрални етикети, посочващи тяхното членство в социални групи (пол, етнос, територия и др.) или с някои негативни етикети, описващи ги като престъпници. Насилието сред младите хора в тези два български вестника е свързвано със сексуална тематика, медицински въпроси и семейни проблеми в повече от 30% от случаите, както и с образователни теми н повече от 20% от статиите. Образът за младите хора, отразен от българските медии, не е само негативен. 4/5 от статиите във вестниците описват младите хора като успешни студенти, спортисти, политически ангажирани, извършващи културни дейности, подготвени за бизнес и др. Възрастните хора са съветвани от медиите как да разбират тийнейджърите и как да помагат на младите хора – като имат позитивен възглед за младите, изразяващи своята любов и загриженост за

младите хора, общуващи с тях, даващи им подкрепа (включително финансова, медицинска и образователна) чрез държавата и различни институции.

[36]. Stoyanova, S. (2011). Media representation of young people's education in Bulgaria. In Sava, A., Ruginosu, T. & Nica E.-A. (Eds). *Proceeding of the International Conference Quality in formal and non formal education. 7-8 May 2011, Romania* (pp. 34-41). Iasi: Pim.

Целта на изследването е да се установят медийните репрезентации за образованието на младите хора в България. Хипотезата е, че формалните образователни практики са по-често представяни в медиите, в сравнение с неформалните. Осъществен е контент анализ на броевете от септември 2010 г. на две печатни ежедневника („Сега” и „Телеграф”). Кодирани са общо 159 статии, посветени на младите хора. Темата за образованието на младите хора е представена общо в 32,1% от публикациите, посветени на тях. Темата за образованието на младите хора не е от първостепенно значение за избраните вестници – статиите за образованието на младите хора рядко са очебийни (на първата страница), нито са дълги. Обаче образованието на младите хора не е и сред незначимите теми за избраните медии – повече от половината статии на тази тематика бяха илюстрирани и медиите целяха обективност чрез цитиране на различен тип източници (цитирани са до пет източника в статия, като академични книги, правителствени документи, друга медия, изследване, лично мнение), но рядко се цитират самите млади хора. Темата за образованието на младите хора в България е свързана със седем медийни репрезентации – една от тях се отнася до училищния живот като аспект на формалното образование, другите са свързани с професионална реализация и финанси, криминалност (младите хора като престъпници или жертви, почти еднакво в двете позиции), семейни проблеми, политически дейности, медицински въпроси, културни дейности и дейности през свободното време. Избраните български медии не отразиха нито един аспект на неформалното образование (образование, случващо се извън училища, университети и образователни центрове) през посочения период.

[21]. Stoyanova, S. (2011). Advantages of Multilingualism. Diversity and Education. *Yearbook of Psychology*, 2 (2), 368-374.

Изследва се мотивацията за учене на чужд език чрез контент анализ на представени аргументи от 68 граждани на 16 страни-членки на Европейския съюз и на Турция. Някои от доводите свързват изучаването на чужд език с родния език – междуличностна комуникация, позитивни емоции, обогатяване на своя език, мултикултурни ценности, когнитивно развитие и разширяване на идентичността.

V РЕЗУЛТАТИ ОТ ТЕСТИРАНЕ, АНКЕТИРАНЕ И ИНТЕРВЮИРАНЕ

Тази тематична част представя резултати от изследвания, свързани с разнообразна проблематика – многообразието и приемането на различни категории от хора (това са публикации с номера 4 и 16 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса); стреса и здравословното състояние при различни категории работещи и учащи (това са публикации с номера 5, 13, 14 и 33 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса); психологични фактори, свързани със спортни занимания (това са публикации с номера 26, 27, 28 и 29 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса); проблеми на мотивирането на ръководители и студенти за по-ефективна дейност – трудова, учебна (това са публикации с номера 9 и 34 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса), изследване на междуличностното привличане и физическата привлекателност чрез ранжиране на стимули (публикация с номер 23 от Списъка с публикации, с които участвам в конкурса).

[4]. Zografova, Y., Bakalova, D., Kotzeva, T., **Stoyanova, S**., Mizova, B. & Dimitrova, E. (2010). Diversity and the European Public Sphere The Case of Bulgaria. *EUROSPHERE COUNTRY REPORTS*. Online Country Report No. 12, 2010. http://eurospheres.org/files/2010/06/Bulgaria.pdf

Тази публикация под формата на колективна монография е издадена онлайн и представя резултати по проект Евросфера. Публикувана е в норвежки сайт на водещия партньор от Консорциума Евросфера – Университета на Берген, Норвегия.

Разгледани са проблемите на многообразието в социален план при различни политически партии, неправителствени организации, тинк танкове (организации, формиращи общественото мнение) и медии в България. Описаните данни са от проведени интервюта с лидери на български формации и анализ на документи на тези организации.

Многообразието се разглежда от гледна точка на етнически принадлежности в страната в периода на преход към демокрация и европейска интеграция. Отделни раздели са посветени на миграцията, равенството на половете. Описани са процедурите на подбор на определени политически партии, неправителствени организации, тинк танкове (организации, формиращи общественото мнение) и медии, чиито лидери бяха интервюирани – от политическите партии ГЕРБ, БСП, ДПС и Атака; от медиите вестник Дневен Труд, вестник Стандарт, вестник Сега, Канал 1 на БНТ и БТВ; от социалните движения Организация на евреите в България „Шалом”, БНС (Български Национален Съюз), ЖАР (Женски Алианс за Развитие); от тинк танковете Ние, хората на България, БЕКСА (Българската асоциация за изследвания на Европейската общност), Център за изследване на демокрацията. За всяка организация са представени възгледите й за многообразието; политическите й предпочитания; преобладаващи мнения за адаптирането на малцинствата, чужденците, мигрантите, бежанците и институционалната политика към тях; отношение към потенциално ново разширяване на Европейския Съюз; политики, свързани с националното и европейското гражданство; комуникациите в Европейския Съюз и текущото състояние на изграждането на единна публична сфера на обмен на идеи, политики и добри практики

- с включени и изключени актьори (индивиди и организации) в/от европейското комуникационно пространство.

[16]. Станоева, Г. и Стоянова, С. (2012). Приемане на другите, чувство за приетост и стремеж към приемане при представители на различни професии. Psychological Thought, 5 (1), 47-59.

Настоящата статия разглежда един основен и съществен проблем, свързан с нагласите и потребностите на хората в междуличностен и професионален аспект. В теоретичната постановка са разгледани няколко важни психологически компонента в процеса на самооценката на една личност и оценката й за обкръжаващите я други личности, а именно: приемане на другите, чувство за приетост и потребност от одобрение. В теоретичния обзор се проследяват половите различия и проявите на приемане и чувство за приетост на работното място. В статията са представени емпирични данни за степента на приемане на другите и чувството за приетост от другите, както и стремежът да бъдеш приет от другите, при представители на подпомагащи, педагогически и административно-икономически професии, както и неквалифициран персонал. Целите на емпиричното изследване са да се разкрие връзката между изследваните конструкти и да се открият значимите различия между представителите на четирите групи професии. За постигането на заложените цели са подбрани и приложени следните методики: в изследване 1 - тестовете на У.Фей „Приемане на другите” и „Как се чувствам приет от другите”, а в изследване 2 - скала за мотивация за одобрение на Краун и Марлоу. Резултатите показват значими различия по приемане на другите и чувство за приетост между неквалифицираните работници и представителите на подпомагащи и административно-икономически професии, но няма значими различия по стремеж към приемане от другите между четирите професионални групи.

[5]. Stoyanova, S. (2009). Health condition and health locus of control among the workers in dressmaking and tailoring ateliers. In M. Milcu, Y. Bronkema, W. Griebel & R. Sassu (Eds), Modern Psychological Research: Trends and Prospects. Quantitative Research vs. Qualitative Research (pp. 74-77). Bucurest: Editura Universitara.

Тази глава е част от колективна монография, публикувана в Румъния под формата на сборник с 25 глави, организирани в 6 раздела, всяка глава от които има собствен автор/и.

Представени са резултати от изследване, проведено сред 30 шивачи, работещи в шивашки цехове. В теоретичната част се дават определения за психично здраве, разглеждат се някои фактори, които го повлияват, свързани с техника, социално обкръжение, режим на работа, личностни качества, изисквания, свързани с работата и др. Описват се и концепции за здравната локализация на контрола.

Издигнатата хипотеза гласи, че хората с влошено здравословно състояние (физическо и психическо) по-често са с екстернална локализация на контрола в сравнение с хората с добро здравословно състояние. Използваните методики са Форма А от въпросник на Уолстън за здравна локализация на контрола (с 3 субскали – интерналност; екстерналност по отношение на могъщи други хора с власт; и екстерналност по отношение на късмета), и въпросник „Как оценявате настоящето си

здравословно състояние” от Индикатора за професионален стрес на Купър. Резултатите показват, че изследваните шивачки, независимо дали са с добро здраве по тяхната самооценка, или са с влошено здравословно състояние (физическо и психическо) не се различават значимо по тяхната здравна локализация на контрола, с изключение на мнението дали злополуките могат да повлияят върху собственото здраве – в това отношение изследваните с влошено психично здраве отдават много по-голямо значение на злополуките. Също така изследваните с влошено физическо здраве отдават много по – голямо значение на възможностите на здравните професионалисти да повлияят на тяхното здраве. По тези два показателя шивачките с влошено здравословно състояние по-често са с екстернална локализация на контрола.

[13]. Стоянова, С. (2012). Източници на напрежение и стратегии за справяне със стрес при учители. Годишник Наука-Образование-Изкуство, том 6, част 1, 114-120.

Представени са някои концепции за професионалния стрес при учители. Изследвани са 53 учители от Благоевградска област с две скали за източници на стрес и копинг стратегии (част от индикатора за професионален стрес на Купър). Резултатите показват, че най-честите източници на стрес в работата на изследваните лица са дългото време на преподаване, многото работни часове на ден и осъзнаването от учителите, че тази ситуация няма да се промени. Предпочитаната копинг стратегия от учителите, участващи в изследването, е философски подход към проблема, т.е. някои нови интереси и занимания през свободното време отвличат от мисълта за работата и са свързани с нови възможности за личностно развитие.

[14]. Стоянова, С. и Грънчарова, М. (2012). Стрес и мечтаене. Годишник по психология, 3 (3), 184- 192.

Тази статия представя опит да се изследва с анкетиране и интервюиране взаимовръзката между мечтаене и възприет стрес от 30 работника, 30 собственици на малък и среден бизнес и 30 бизнес предприемачи (инженери, икономисти, лекари), част от международна корпорация. Бизнес предприемачите, работещи по договор с международна компания, заявяват най-често, че мечтаят и то в повече житейски сфери, отколкото останалите две групи изследвани лица (следвани са от собствениците на малък и среден бизнес). Относно предположението, че хората, които по-често мечтаят, изпитват по-ниско субективно усещане за стрес на работното място, такава зависимост се установи само за бизнес предприемачите, работещи по договор с международна компания. Вероятно връзката между равнище на стрес и мечтаенето като копинг стратегия се проявява само при определени категории социални групи, което обяснява противоречивите резултати в литературата при изследвания на тази връзка.

[33]. Стоянова, С. (2012). Равнище на стрес при студенти и междуличностни взаимоотношения. В сб.: Приложна психология и социална практика. (Под ред.) Герчева-Несторова, Г., Варна: ВСУ "Черноризец Храбър", 109-113.

Изследвани с тестове и анкета са равнището на стрес, потребността от постижения и оптимизма при студенти. Повечето студенти преживяват стресови

събития, свързани с личния им живот и междуличностните взаимоотношения. Високите равнища на стрес са свързани с ниски нива на оптимизъм и потребност от постижения, с липсата на интерес към изучаваните предмети, с някои негативни нагласи към преподаватели, с ниско равнище на възприемана социална подкрепа от семейство и приятели.

[26]. Томова, Д., Иванов, С. и Стоянова, С. (2010). Особености в структурата на спортните интереси и ориентация на студентите към занимания с отделен вид спорт. Спорт и наука, 2, 102-108.

Изследвани са чрез анкета интересите на студенти към отделни видове спорт. Ранжирани са предпочитани и практикувани видове спорт сред изследваните студенти през свободното им време. Най-често практикувани са спортове, за които има осигурена добра материална база. Налице е голямо съвпадение между предпочитаните и практикуваните спортове, което свидетелства за вероятната удовлетвореност на студентите от своите спортни занимания.

[27]. Иванов, С., Томова, Д., Стоянова, С. и Томов, Д. (2010). Ролята на спортната дейност за преодоляване на нервно-психичната умора на студентите. Спорт и наука, 2, 30 – 36.

Проучват се фактори, които допринасят за появата на психична умора при студенти, както и мотиви за спортни занимания и ролята на спортната дейност за предпазване от настъпване на нервно-психична умора. Студентите посочват като най-силно действащи фактори, причиняващи умствена умора, неправилната организация и разпределение на свободното време, трудноразбираемия учебен материал, големия обем сложен учебен материал. Спортуването им доставя удоволствие, подобрява тяхната физическа дееспособност, способства за повече социални контакти и разтоварване.Изброяват се емоционални, здравно-функционални, социални, практико-приложни и специфично спортни мотиви за занимания със спортна дейност, от които почти всички групи мотиви са свързани и с преодоляване или предпазване от психическа умора.

[28]. Ivanov, S., Tomova, D., Stoyanova, S. & Tomov, D. (2009). Influence of some factors over the students' from the SWU "Neofit Rilski"- Blagoevgrad active participation in sport classes during their spare-time. *Физичка култура*, 37 (1), 337-339.
Мнението на студентите е проучено чрез анкетиране. Липсата на навици за спортна дейност, не добрата организация на свободното време, неосъзнаването на ползата от двигателна дейност повлияват нежеланието на студенти за спортни занимания през свободното им време. Интересът към вид спорт често е провокиран от медиите, както и повлиян от приятели, учители, треньори.

[29]. Ivanov, S., Tomova, D., Stoyanova, S. & Tomov, D. (2009). Motives for active participation in sport of the students from the SWU "Neofit Rilski"- Blagoevgrad. *Физичка култура*, 37 (1), 333-336.

Мнението на студентите е проучено чрез анкетиране. Изследвани са някои мотиви за активно занимание със спортна дейност при студенти, както и нагласите на студентите към физическите упражнения, спортните дейности и туризма. Мотивите за активно спортуване са свързани най-често със здравето, възможности за разтоварване и усъвършенстване, материалната база, хигиенните условия, отношението на преподавателя и вида спорт.

[9]. Stoyanova, S. & Krastev, I. (2013). Efficient Management and Manager's Personality. *Quality Issues and Insights in the 21st century*, 2 (1), 79-87.

Изброяват се някои стандарти за мениджмънт на качеството, които са фокусирани върху процесите на откриване на дефекти, отговаряне на технически изисквания, както и удовлетворяване на служители и клиенти. Представят се принципи на мениджмънта на качеството, фокусирани върху потребителите, свързани със служителите и ръководителите, както и със специфични ситуации в работата. В България 34 мениджъри (8 мъже и 26 жени) отговарят на 6 въпроса, свързани с мениджмънт на качеството. По-голямата част от изследваните мениджъри не са развълнувани от конфликтните ситуации между служителите. Те разглеждат себе си като целеустремени, рефлексивни и удовлетворени при приключването на някои трудни и важни задачи, но имат негативно отношение към мониторинг на тяхната работа. При мениджмънта на качеството е от значение мотивацията на мениджърите да поставят подходящи цели, да работят за изпълнението на взетите решения, задачите да бъдат финализирани (дори ако ги считат за монотонни и трудни), конфликтите да бъдат разрешавани и използвани за иновативни решения, мониторингът и супервизията да бъдат възприемани като начин за демонстрация на собствените постижения и силни страни.

[34]. Stoyanova, S. & Ivantchev, N. (2012). University Students' Social Motivation for Study. In Sava, A., Nica, E. A., Ruginosu, T. & Irimia, V. D. (Eds), *Proceeding of the International Conference Quality in Formal and Non Formal Education - second edition - 5-6 May 2012 Iasi, Romania* (pp. 13-19). Iasi: PIM.

Социалните мотиви за учене могат да бъдат вътрешни и външни, и също така са свързани с когнитивни и ситуационни мотиви за учене. Изследват се чрез анкета социалните мотиви за учене при студенти, свързани с взаимоотношенията с преподаватели, приятели и колеги. Влиянието на преподавателите е по-силно върху мотивацията за учене, а взаимоотношенията с връстници повлияват по-негативно мотивацията за учене на мъжете и по-младите изследвани студенти.

[23]. Sorokowski, P., Szmajke, A., Sorokowska, A., Cunen, M. B., Fabrykant, M., Zarafshani, K., Amiri, M., Bazzazian, S., Blazevska-Stoilkovska, B., Casellas, V., Cetinkaya, H., Coutino, B. L., Chavez, M., Cheng, C., Cristea, I., David, D., Dural, S., Dzieciol, A., Fauzee, S., Frichand, A., Gulbetekin, E., Hromatko, I., Javahishvili, T., Jgenti, A., Kartasasmita, S., Moradi, K., Musil, B., Nongmaithem, S., Oladipo, E., Oluyinka, O., Patil, K., Schell, W., Serpekian, H., Slavchev, B., Stoyanova, S., Tadinac, M., Tripathi, N. & Fang, T. (2011). Attractiveness of Leg Length: Report From 27 Nations. Journal of Cross-Cultural Psychology, January 2011, 42 (1), 131-139.

Съотношението на дължината на краката към височината на тялото е морфологичен индекс, който повлиява възприемането на личната привлекателност. Изследвани са 3103 лица от 27 държави (Ст. Стоянова беше част от изследователския екип в България), които оценяваха физическата привлекателност на мъжки и женски силуети с варираща индекс на съотношението между дължината на краката и височината на тялото. Беше установено, че силуетите с прекалено къси или прекалено дълги крайници са възприемани като по-малко привлекателни при всички националности, независимо от крос-културните различия.

Резюмета на научни трудове на доц. д-р Станислава Стоянова за периода 2009 - понастоящем (след придобиване на научното звание „доцент”); за участие в конкурс за професор по 3.2. Психология (Психологически измервания), обявен в ДВ, бр. 88/08.10.2013 г.

VI РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДИЧЕСКИ УКАЗАНИЯ ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

[1]. Стоянова, С. и Пенева, И. (2013). Методическо ръководство за провеждане на емпирични психологически изследвания. Благоевград: Смилков.

Настоящето учебно помагало проследява етапите при провеждане на психологическо емпирично изследване:

Разработване на проект (план, програма) за изследването:

- избор на научната сфера на изследване;
- изясняване на научния проблем и формулиране на темата;
- уточняване на обекта и предмета на изследване;
- определяне на целта и конкретизиране на задачите;
- формулиране на хипотезите;
- подбор на методически инструментариум;
- елиминиране на възможни етични проблеми.

Извършване на емпиричните измервания:

- подготовка на условията за извършване на измерването;
- подготовка на изследваните лица;
- провеждане на измерването;
- събиране на данни, въвеждане в статистически програми и първоначалната им обработка.

Анализ на данните от измерването:

- количествен анализ на резултатите;
- качествен анализ на резултатите.

Разработване на научно-изследователски труд (оформяне на изследователски документ).

Представяне и оценяване на разработката.

Изясняват се последователността и същността на действията на психолога при неговата изследователска дейност. Фиксират се важни моменти и се посочват най-честите грешки при провеждане на изследването. Посочват се етични принципи и правила при провеждане на изследването с примери за информирано съгласие и нарушения на етичните правила. Приведени са и примери за прилагането на три подхода за качествен анализ на данни. Отделен раздел е посветен на оформяне на документа (доклада) на изследването с конкретизиране на основните съставни структурни единици и изискванията към тяхното съдържателно и техническо оформление. Във връзка с развитието на информационните технологии и съобразно съвременните изисквания към статистическата обработка на данните от научните изследвания в разработката са включени насоки за анализ на емпиричния материал посредством специализиран софтуер за математико-статистическа обработка на данни (SPSS) - Алтернативен анализ; Статистически анализ чрез Т-тест за две независими извадки, Еднофакторен дисперсионен анализ, X^2- анализ (Хи - квадрат критерий), Корелационен анализ. Включено е примерно изследване на тема „Глобалната самооценка при интернални студенти”, от което да се ръководят студентите в своите разработки.

[2]. Стоянова, С. (2011). Експериментална психология. Благоевград: УИ "Неофит Рилски".

В тази книга се представят предметът, задачите и историческото развитие на експерименталната психология, принципи на експерименталното психологично изследване. Описват се подробно различни методи за регистрация (събиране) на данни – интроспекция, наблюдение, беседа, интервю, анкета, контент-анализ, тест, въпросници, анализ на резултатите от дейността, обобщаване на независимите характеристики, психолого-педагогическа характеристика, биографично проучване, психологическа експертиза, социометрия, моделиране, корелационни изследвания и експерименти. Посочени са примери, разработени от студенти под ръководството на доц. Стоянова, за протокол за наблюдение на прекъсвания по време на разговор; анкета за изследване на отношението към висшето образование; матрица за контент-анализ на обяви за продажба на недвижими имоти; психолого-педагогическа характеристика на 5-годишно дете по модела на Л. Венгер

Разглежда се структурата (етапите) на експерименталното психологично изследване – формулиране на изследователски проблем, цели, задачи, хипотези; подбор на изследваните лиза; определяне на независимите и зависимите променливи; подбор на методи и методики за изследване; контролиране на условията на експерименталното изследване; провеждане на експеримента и обработка, обсъждане на резултатите от изследването, обобщение и изводи; оформяне на труда за представяне на изследването; както и изисквания към експериментатора. Описани са отделни видове експериментални планове според различни класификации – в зависимост от броя на изследваните лица; от броя на независимите променливи; от наличието на контролна група, освен експерименталната; от броя измервания в група; от това дали всички лица се подлагат на едни и същи въздействия или различните лица претърпяват различни въздействия. Последната глава представя възможности за изследване на психични познавателни процеси (усещане, възприятие, представи, въображение, памет, мислене), на емоционални състояния, на време на реакция, процесите на учене, когнитивни стилове и воля. В нея са включени примерни изследвания на разглежданите феномени, проведени от студенти под ръководството на доц. Стоянова, като изследване влиянието на концентрацията на вниманието върху кратковременната зрителна памет на числа; изследване на тревожността, агресивността и сложната сензомоторна реакция; изследване на степента на самотност при зависими и независими от полето лица.

[37]. Stoyanova, S. (2010). Group Attitudes and Social Representations. In: Asenova, I. & Stoyanova, S. (Eds), *Psychology - Traditions and Perspectives* (pp. 53-61). Blagoevgrad: South-West University Press.

Това е теоретична публикация, която прави опит за свързване на възгледите на Е. Дюркхайм за колективните репрезентации, идеята за „социалните репрезентации” на С. Московиси и груповите нагласи, предразсъдъци и стереотипи. Атитюдът се разглежда като подгрупа на социалните репрезентации. Представят се възможни подходи за изследване на социалните репрезентации и груповите атитюди като част от тях.

VII РЕДАКТОРСКИ СТАТИИ В НАУЧНИ СПИСАНИЯ

[8]. Stoyanova, S. (2013). Work in Multicultural Environment. Editorial article. *Problems of Psychology in the 21st Century*, 5 (5), 4-5.

Тази редакторска статия е посветена на работата в мултикултурна среда и мултикултурно обкръжение в съвременното общество. Представители на различни култури вече не са само туристи, а се срещаме с тях като колеги и партньори в организациите, в които работим. Мултикултурното обкръжение е свързано с разнообразие на половите роли, етнически, религиозни, социални принадлежности и др. Културните различия се изразяват и в различия в организационните ценности съгласно модела на Х. Хофстеде (2001), както и се отразяват на приетия начин на изразяване на емоционални преживявания в организациите и изискваните комуникативни умения от служителите. Коментират се възможни негативни последствия от работата в променящото се обкръжение като бърнаут, стрес и др. Дискутират се някои методи за подобряване на уменията за работа в мултикултурно обкръжение и повишаване на комуникативната компетентност – интерактивни методи, дискусии, ролеви игри, решаване на казуси и др. Работата в мултикултурно обкръжение се разглежда от позициите на организации, ръководители, служители и техните семейства.

[17]. Stoyanova, S. (2012). Editorial: New Start of “Psychological Thought”. *Psychological Thought*, 5 (1), 1.

Това е редакторска статия, която представя историята и фокусът на списание „Psychological Thought”. Научното списание “Психологическа мисъл” започна своето съществуване като идея на колегите от Катедра Психология към ЮЗУ „Неофит Рилски” през 2006 г. Седем печатни броя бяха публикувани от 2006 до 2009 г. (по 2 броя годишно). Всеки брой включва по около десет статии на български или английски. От 2012 г. списанието подновява своето издаване като се публикува онлайн под името „Psychological Thought”. Издателят вече е PsychOpen към Leibniz-Institute for Psychology Information (ZPID), в гр. Трир, Германия.